

ТЕМА 11. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Лекція 12

1. Поняття, загальна характеристика та види злочинів проти довкілля.
2. Аналіз юридичного складу злочину «порушення правил екологічної безпеки».
3. Забруднення атмосферного повітря.
4. Порушення правил охорони вод.
5. Порушення ветеринарних правил.

1. Поняття, загальна характеристика та види злочинів проти довкілля (Розділ VIII КК)

Ст. 13 Конституції України визначає, що “земля, її надра, атмосферне повітря, водняні й інші природні ресурси, що знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виняткової (морський) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу.

Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади й органи місцевого самоврядування в межах, визначених дійсною Конституцією. Кожен громадянин має право користатися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону”.

Проблеми охорони навколишнього середовища викликають міжнародну занепокоєність. На міжнародному рівні висловлюються пропозиції, спрямовані на те, щоб злочини проти довкілля каралися так само суворо, як і інші, тяжкі чи особливо тяжкі злочини.

До природоохоронного і земельного законодавства України відносяться:

- Конституція України;
- Декларація про державний суверенітет України;
- Закони України “Про охорону навколишньої природного середовища”, “Про тваринний світ”, “Про охорону атмосферного повітря”, “Про природно-заповідний фонд України”;
- Міжнародні норми по охороні навколишньої природного середовища, у тому числі - Конвенція про захист Чорного моря від забруднення, що була підписана від імені України в 1992 році і ратифікована 4 лютого 1994 року й ін.;
- інші закони і підзаконні акти.

У кримінальному праві значна увага приділена дослідженню різних аспектів злочинів проти навколишнього середовища, їхніх складів.

Злочини проти довкілля розміщені в Розділі VIII КК України 2001 року (21 стаття).

Злочини проти довкілля - це суспільно небезпечні, передбачені кримінальним законом діяння, що зазіхають на суспільні відносини по охороні якісно сприятливого природного середовища, раціональному використанню її ресурсів і забезпечення екологічної безпеки населення.

Класифікація злочинів проти довкілля:

1. злочини, що посягають на основи цілісності природи:
ст.ст. 236-239, 241-243,
252-254 КК

2. злочини, що посягають на основи належної схоронності надр:
ст.ст. 240, 244 КК

3. злочини, що посягають на основи цілісності тваринного і рослинного світу (фауни і флори): ст.ст. 245-251 КК

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ РОЗДІЛУ VIII КК України

Родовим об'єктом злочинів проти навколишнього середовища є суспільні відносини, охоронювані кримінальним законом, по раціональному використанню природних ресурсів, збереженню сприятливої для людини й інших живих істот навколишнього середовища і забезпеченню екологічного правопорядку і безпеки населення.

Безпосередній об'єкт - конкретні суспільні відносини по охороні навколишнього середовища, раціональному використанню тих чи інших видів природних багатств і по забезпеченню екологічної безпеки людей.

Об'єктивна сторона злочинів проти довкілля виражається в порушенні шляхом чи дії бездіяльності відповідних правил природокористування й охорони навколишнього середовища. Об'єктивна сторона злочинів проти навколишнього середовища характеризується наступними ознаками:

- діянням (дією чи бездіяльністю);
- наслідками;
- причинним зв'язком між діянням і наслідками;
- способом вчинення злочину (ч.2 ст.248, ст.246 КК);
- місцем і часом вчинення злочину (ст.ст. 248, 246, ч.2 ст.240 КК)
- способом вчинення злочину (наприклад, використання чи вогню іншого загальнонебезпечного способу при чи знищенні ушкодженні лісових масивів - ч.1 ст.245 КК);
- знаряддями вчинення злочину (ч.2 ст.248 КК).

Більшість злочинів проти довкілля сформульовані в законі як **злочини з матеріальним складом**: порушення правил екологічної безпеки (ст.236 КК), неприйняття заходів для ліквідації наслідків екологічного забруднення (ст.237 КК) та ін. Ряд складів злочинів передбачають суспільно небезпечні наслідки у виді «створення небезпеки заподіяння шкоди»: чи забруднення псування земель (ст.239 КК), порушення правил охорони надр (ст.240 КК) і ін.

Об'єктивна сторона деяких складом злочинів сформульована як **злочини з формальним складом**: приховання чи перекручування відомостей про екологічний стан чи захворюваності населення (ч.1 ст.238 КК) та ін.

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ РОЗДІЛУ VIII КК України

Суб'єкт - осудні посадові, не посадові чи приватні особи, що досягли 16 років.

Ознаки загального суб'єкта - ст.ст.240, 242, 245, 246, 248, 249, 250, 251, 252 КК;
спеціальний суб'єкт - ст.ст. 236, 237, 238, 239, 242, 253, 254 КК; як загальний, так і спеціальний суб'єкт - ст.ст.243, 244, 247 КК.

Суб'єктивна сторона злочинів, проти довілля може характеризуватися різними формами вини. Так, наприклад,:

- з необережною формою вини може бути вчинено злочин, передбачений ст.236 КК;
- з необережною формою чи вини з непрямым умислом - ст.ст.237, 239, 240, 247, 251;
- з навмисною формою чи вини необережної - ст.ст.242, 242, 243, 244, 250, 254, ч.1 ст.245 КК;
- з прямим умислом - ст.ст. 238, 246, 248, 249, ч.1 ст.252, ч.1 ст.253 КК;
- зі змішаною формою вини - частини 2 ст. ст.240, 243, 245, 252, 253.

Умисні злочини проти навколишнього середовища мають спеціальні мотиви і ціль.

2. Аналіз юридичного складу злочину «порушення правил екологічної безпеки» (ст.236 КК)

Суспільна небезпека злочину полягає у посяганні на екологічну безпеку, встановлений порядок проведення екологічної експертизи, заподіянні шкоди здоров'ю людей, тваринному і рослинному світові, довкіллю.

Екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ СТ. 236 КК України

Основний безпосередній об'єкт цього злочину - суспільні відносини, що забезпечують безпеку навколишньої природного середовища для життя і здоров'я людей у сфері правильного виконання робіт, зв'язаних із проектуванням, будівництвом, експлуатацією об'єктів небезпечних для навколишньої природного середовища.

Додатковий безпосередній об'єкт - життя людини й інших благ.

Предмет - підприємства, спорудження, пересувні засоби й інші об'єкти (цехи, ділянки, склади й ін.).

Злочин з матеріальним складом, тому об'єктивна сторона характеризується трьома ознаками:

1) Порушення порядку проведення екологічної експертизи, правил екологічної безпеки під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатації і ліквідації підприємств, споруджень, пересувних засобів і ін. об'єктів;

2) Настання наслідків:

а) загибель людей,

б) екологічні забруднення значних територій (забруднення різними небезпечними речовинами, матеріалами, відходами - лісових масивів, водойм, атмосферного повітря),

в) інші тяжкі наслідки (тяжкі тілесні ушкодження, масові захворювання людей, висновок з дії на тривалий термін підприємств; масова загибель тварин; знищення лісових масивів);

3) Причинний зв'язок між діянням і суспільно небезпечними наслідками, що наступили.

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ СТ. 236 КК України

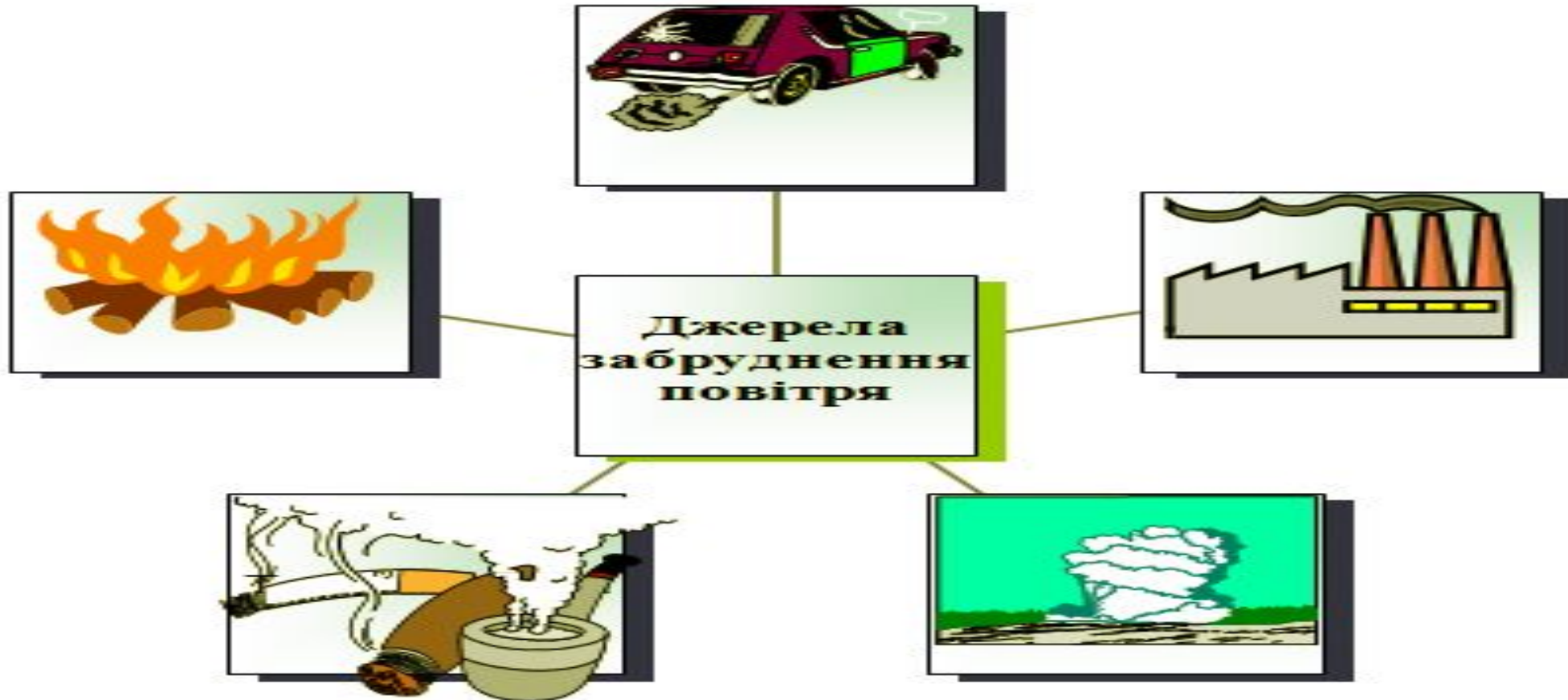

Суб'єкт - спеціальний, особа, на яку покладений обов'язок виконання відповідних правил законодавства про порядок проведення державної екологічної експертизи.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується необережною формою вини до наслідків, саме - порушення порядку проведення екологічної експертизи та правил екологічної безпеки є умисним. **Мотивами цього злочину** може бути корислива зацікавленість, тобто економія коштів, потрібних для проведення екологічної експертизи та виконання її висновків; економія затрат, необхідних на врахування вимог під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатації та ліквідації підприємств, споруд, пересувних засобів та інших об'єктів, тощо.

3. Забруднення атмосферного повітря (ст. 241 КК)

Повітря

Забруднення атмосферного повітря

Це змінення складу і властивостей атмосферного повітря в результаті надходження або утворення в ньому фізичних, біологічних факторів і (або) хімічних сполук, що можуть несприятливо впливати на здоров'я людини та стан навколишнього природного середовища.

В ч. 1 КК України «забруднення атмосферного повітря» передбачає:

Забруднення або іншу зміну природних властивостей атмосферного повітря шкідливими для життя, здоров'я людей або для довкілля речовинами, відходами або іншими матеріалами промислового чи іншого виробництва внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля....

Забруднення атмосферного повітря у містах

- Основними джерелами забруднення атмосфери міста є транспорт, енергетичні системи міста та промисловість.

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ СТ. 241 КК України

Основний безпосередній об'єкт злочину - порядок охорони атмосферного повітря, встановлений з метою збереження, поліпшення та відтворення його стану, раціонального використання для виробничих потреб, відвернення і зменшення шкідливого впливу на атмосферне повітря, а також право людини на сприятливе довкілля. Його **дода**тковим факультативним об'єктом можуть бути життя та здоров'я особи чи інші наслідки.

Предметом злочину є атмосферне повітря - природна суміш газів (кисень, азот, аргон, вуглекислий газ, неон тощо), яка знаходиться у відкритому просторі над територією України.

Об'єктивна сторона полягає у:

- 1) забрудненні або...
- 2) іншій зміні природних властивостей атмосферного повітря шляхом насичення його зазначеними у ч. 1 ст. 241 речовинами і матеріалами, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей або для довкілля.

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ СТ. 241 КК України

Суб'єкт злочину спеціальний - це працівник підприємства, установи, організації, у зв'язку з діяльністю якого відбуваються забруднення чи інша негативна зміна атмосферного повітря і на якого покладено правовий обов'язок дотримуватись спеціальних правил з приводу забезпечення чистоти й оптимального стану атмосферного повітря.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується умисною або необережною формами вини.

Кваліфікуючими ознаками злочину (ч. 2 ст. 241) є спричинення загибелі людей або інших тяжких наслідків.

4. **Порушення правил охорони вод (ст. 242 КК)**

Суспільна небезпека цього злочину полягає в заподіянні шкоди водним об'єктам, які є національним надбанням народу України, однією з природних основ його розвитку.

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ СТ. 242 КК України

Основний безпосередній об'єкт злочину - встановлений порядок раціонального використання, відтворення та охорони водних об'єктів від забруднення, засмічення та виснаження. **Додатковими об'єктами злочину** є життя та здоров'я особи, власність, інші охоронювані кримінальним законом блага.

Предмет злочину - водні об'єкти, конкретні різновиди яких перераховано у диспозиції ч. 1 ст. 242 КК. Спільним для них є те, що вони належать до материкових вод, тобто є водними об'єктами суші, пов'язані а біосферою, а їхні води беруть участь у природному кругообігу вод.

Об'єктивна сторона злочину характеризується сукупністю трьох ознак:

- 1) діяння - порушення правил охорони вод;
- 2) наслідки у вигляді забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або зміни їхніх природних властивостей, або виснаження водних джерел, що створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля;
- 3) причинний зв'язок між діянням і його наслідками.

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ СТ. 242 КК України

Суб'єкт злочину - загальний. Це можуть бути як працівники підприємств, організацій, у зв'язку з виробничою діяльністю яких відбувається забруднення чи інша негативна зміна водних об'єктів, так і особи, які допускають забруднення вод не під час своєї службової чи професійної діяльності (наприклад, особа виливає в річку залишки отрутохімікатів, які вона використовувала на своїй присадибній ділянці).

Суб'єктивна сторона злочину в цілому характеризується умисною або необережною формою вини. Психічне ставлення до смерті людей (наприклад, вони загинули внаслідок вживання отруєної питної води) або інших тяжких наслідків (ч. 2 ст. 242 КК) може бути лише необережним.

У частині 2 ст. 242 КК передбачена відповідальність за діяння зазначені в ч. 1 ст. 242 КК, якщо вони спричинили загибель або захворювання людей, масову загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки.

ОХРАНА ВОДЫ

- ✖ Вода нуждается в очистке. Прошедшая очистку вода не всегда пригодна для питья, но её можно использовать для других целей.

5. **Порушення ветеринарних правил (ст.251 КК)**

Порушення ветеринарних правил, яке спричинило поширення епізоотії або інші тяжкі наслідки.....

Епізоотія - це масове поширення інфекційних хвороб серед диких і домашніх тварин на певній території.

Эпидемии, эпизоотии

- Эпидемия - значительное распространение какой-либо заразной болезни.
- Эпизоотия - одновременное заболевание значительного числа животных заразной болезнью.

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ СТ. 251 КК України

Основним безпосереднім об'єктом злочину є встановлений порядок захисту тваринного світу в частині дотримання ветеринарних правил, попередження і боротьби із заразними хворобами диких і свійських тварин. **Додатковим факультативним об'єктом** можуть бути здоров'я населення (у разі поширення безпосередньо або через інфіковані продукти тваринництва хвороб, здатних передаватись від тварин людям), інші блага.

Предметом злочину є: 1) тварини (свійські, дикі, сільськогосподарські, зоопаркові, циркові, лабораторні тощо), птиця, інші представники фауни, здоров'я яких охороняється спеціальними правилами (зокрема, бджоли, риби, раки, молюски, шовкопряди), їхні ембріони, запліднена ікра; 2) продукти тваринного походження (наприклад, м'ясо і м'ясопродукти, молоко і молокопродукти, рибопродукти, яйця, продукти бджільництва); 3) сировина тваринного походження (шкіра, кістки, кров тощо); 4) корми тваринного походження і кормові добавки.

Об'єктивна сторона злочину характеризується сукупністю трьох ознак: 1) діяння - порушення ветеринарних правил; 2) тяжкі наслідки; 3) причинний зв'язок між діянням і наслідками.

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ СТ. 251 КК України

Суб'єкт злочину загальний. Переважно ними є особи, діяльність яких пов'язана з утриманням, транспортуванням, торгівлею тваринами, із виробництвом, переробкою, зберіганням та реалізацією продуктів і сировини тваринного походження, а також працівники ветеринарної медицини та органів охорони здоров'я.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується умислом або необережністю щодо самого діяння – порушення ветеринарних правил, а стосовно його наслідків – необережною формою вини.

Дякую за увагу !)